

KS. ANDRZEJ KWAŚNIEWSKI* – WARSZAWA

PIERWSZE CZASOPISMO DIECEZJI KIELECKIEJ – „MARYAWITA”, NASTĘPNIE „JUTRZENKA” (1903-1907)¹

Streszczenie

W latach 1903-1907 wydawane było czasopismo „Maryawita”. W ciągu 1906 r. czasopismo zmieniło nazwę na „Jutrzenka”. Zmiana była podyktowana potrzebą odróżnienia się od mariawitów – odłamu religijnego potępionego w tym czasie przez papieża Piusa X. Redaktorem i wydawcą czasopisma był ks. Wincenty Bogacki. Stworzył on ogólnopolski zespół autorów. Bezpośrednią przyczyną wydawania czasopisma były obchody jubileuszu 50-lecia ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP. W roku 1906 wydawano „Jutrzenkę” wraz z dwoma dodatkami – „Czytelnia Niedzielną” i „Tygodnik Diecezjalny”. Czasopismo podejmowało w początkowych latach tematykę kultu maryjnego oraz treści związane z kultem Najświętszego Sakramentu. Po przemianach związanych z rokiem 1905 czasopismo zmieniło tematykę, wprowadzając treści społeczne, polityczne i narodowe. Pierwotnie odbiorcami treści czasopisma byli duchowni, ziemianie i inteligencja. Po wprowadzeniu tematyki społecznej zwiększyła się liczba odbiorców świeckich, w tym chłopów i robotników. Prenumeratorzy czasopisma skupieni byli w zaborze rosyjskim, austriackim i pruskim, ponadto w europejskiej i azjatyckiej części Rosji oraz w Stanach Zjednoczonych. Czasopismo przyczyniło się do rozwoju piśmiennictwa duchownych, którym dało możliwość szerszego dotarcia do społeczeństwa z treściami teologicznymi, narodowymi, społecznymi i politycznymi.

Słowa kluczowe: czasopisma religijno-społeczne; pismo diecezjalne; diecezja kielecka; ks. Wincenty Bogacki; kult maryjny; kult Najświętszego Sakramentu; niewola narodowa

* Ks. Andrzej Kwaśniewski – dr nauk humanistycznych w zakresie historii; wykładowca Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: andrzej220777@wp.pl
<https://orcid.org/0000-0001-7174-2122>

¹ Praca przygotowana w ramach programu „Rola Kościoła jako wychowawcy i stróża kultury narodowej” realizowanego przez Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincetego Kadłubka w Kielcach.

„Maryawita” to pierwsze czasopismo diecezji kieleckiej. Na jego temat został opublikowany skromny artykuł o cechach sprawozdawczych autorstwa ks. Aleksandra Syskiego. Publikacja była owocem referatu przedstawionego na kongresie maryjnym we Lwowie w 1904 r. Tekst był formą prezentacji na forum ogólnopolskim czasopisma jako znaczącego osiągnięcie środowiska kieleckiego². Współczesna literatura przedmiotu na temat prasy kielecczyny pomija pierwsze czasopismo diecezji kieleckiej. Od roku 1995 występują wzmianki w literaturze. Jednak nie w pełni rozpoznane zostało wówczas to czasopismo, traktowane czasem jako dwa różne – „Mariawita” i „Jutrzenka”, posiadające różnych redaktorów. Bibliografie słabo rozpoznają również dwa dodatki do czasopisma³. Błędne informacje o „Maryawicie” podane zostały w haśle Encyklopedii Katolickiej. Czasopismo kieleckie zostało tam powiązane z mariawityzmem rozumianym jako odłam polskiego katolicyzmu ukształtowany po roku 1906⁴.

Metoda i źródła

Na potrzeby badań przyjęta została metoda Lasswella dostosowana do potrzeb badanego źródła⁵. Celem było określenie twórców i adresatów czasopisma, analiza treści i sposobów popularyzowania oraz wskazanie na przewidywane skutki działań. W analizie treści czasopisma przyjęto zasadę reprezentatywności i dojrzałości nurtów piśmienniczych. Odpowiednio omawiając na reprezentatywnych przykładach nurty znaczące i sygnalizujące jedynie istnienie nurtów mniej ważnych, które nie osiągnęły większego stopnia rozwoju. Przedmiotem artykułu jest opracowanie czasopisma „Maryawita” założonego w Kielcach w 1903 r. przez ks. Wincentego Bogackiego⁶. Początkowo było ono publikowane pod tytułem „Maryawita”, w 1906 r. zmieniło nazwę na „Jutrzenka”. W 1906 r. wydawano „Jutrzenkę” wraz z dwoma dodatkami – „Czytelnia Niedzielną” i „Tygodnik Diecezjalny”. Publikację rozpoczęto od dnia 8 grudnia 1903 r. Był to pierwszy dzień rocznego przygotowania kościelnego do jubileuszu 50-lecia ogłoszenia przez papieża Piusa IX dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP. Wydano wówczas numer pierwszy i przyjęto rachubę liczenia czasu od tej daty. Kolejne numery opublikowane w roku 1903 i 1904 liczono jako przynależące do pierwszego roku.

² A. Syski, *O czasopiśmie „Maryawita” wychodzącym w Kielcach*, w: *Księga pamiątkowa Maryańska ku czci pięćdziesięciolecia ogłoszenia Dogmatu o Niepokalanem Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, t. 1, Lwów-Warszawa 1905, s. 282-285.

³ M. Adamczyk, J. Dzieniakowska, *Prasa Kielecczyny w latach 1811-1989. Bibliografia*, t. 1, 1811-1945, Kielce 1995, s. 24. M. Adamczyk, J. Dzieniakowska, *Ludzie prasy Kielecczyny w XIX i XX wieku. (Indeks biograficzny)*, Kielce 2000, 25-27.

⁴ J. Warmiński, „Maryawita”, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 11, red. E. Ziemann, Lublin 2006, kol. 1487-1488.

⁵ Por. A. Kaleta, *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne w II Rzeczypospolitej*, Kalisz 2001, s. 7-8.

⁶ Biogram, bibliografia podmiotowa i przedmiotowa ks. W. Bogackiego zob.: D. Krześniak-Firlej, *Bogacki Wincenty*, w: *Bibliografia piśmiennictwa profesorów Seminarium Kieleckiego 1727-2001. Księga jubileuszowa*, oprac. D. Krześniak-Firlej, W. Firlej, A. Kaleta, Kielce 2002, s. 23-27. Na temat piśmiennictwa ks. W. Bogackiego: W. Firlej, *Piśmiennictwo księży diecezji kieleckiej i sandomierskiej w XIX wieku*, Kielce 2011, *passim*.

Odpowiednio, więc w dniu 8 grudnia 1904 roku, wydano numer pierwszy roku drugiego.

W katalogu XIX-wiecznych czasopism podane zostały biblioteki polskie, w których zachowały się egzemplarze czasopisma „Maryawita”. Katalog ten uwzględnia również dodatek „Tygodnik Diecezjalny”, pomija natomiast dodatek „Czytelnia Niedzielną”. „Tygodnik Diecezjalny” według zapisów katalogowych występuje jedynie w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach⁷. W świetle ustaleń utrwalonych w katalogu kolekcja kielecka posiada egzemplarze czasopisma oraz dodatków. Kwerenda przeprowadzona na potrzeby niniejszego artykułu potwierdza dane katalogu. Braki w zbiorze kieleckim dotyczą głównie ostatnich numerów. Z roku 2 (1905) brak numeru 1 i 6. Z roku 3 (1906) brak numerów: 12-13, 15-16, 18-19, 23-25, 29-30, 32-37, 39-41, 43-46, 49. Z roku 4 (1907) zachowały się jedynie numery 7 i 9. Zbiór kielecki, pomimo niekompletności, jest jednak najpełniejszy. Spośród innych zbiorów uwzględnionych w katalogu czasopism, za najbardziej uzupełniający w stosunku do kieleckiego okazuje się zbiór przechowywany w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie.

Pierwszym dodatkiem zgodnie z zamysłem redakcji była „Czytelnia Niedzielną” zaopatrzona w wiążący podtytuł – „Dodatek ascetyczny do Jutrzenki”. Pierwszy numer został wydany na dzień 27 maja 1906 roku i był dodatkiem do 26 numeru „Jutrzenki”. Wydrukowana w pierwszym numerze „Czytelni Niedzielną” Ewangelia była przewidziana na dzień 8 lipca. Faktycznie więc zgadzało się to z datą 26 numeru „Jutrzenki”. Zapewne ze względów czasowych i obaw organizacyjnych wcześniej wydrukowano tenże pierwszy numer „Czytelni Niedzielną”. Kolejne numery „Czytelni Niedzielną” zbliżyły się już do daty druku odpowiedniego numeru „Jutrzenki”. Numer 26 „Czytelni Niedzielną” wydany na dzień 23 grudnia 1906 roku był ostatnim i stanowił dodatek do 52 numeru „Jutrzenki”. Należy przyjmować, że dodatek ascetyczny zakończył się wraz z rokiem 1906. Wydawana w 1907 r. „Jutrzenka” nie posiadała już tego dodatku. Wszystkie numery zachowały się w bibliotece seminaryjnej w Kielcach. Jest to zapewne jedyna istniejąca kolekcja (zapewne unikatowa), w której dodatkowo zachowały się dublety numeru 25 i 26⁸.

Drugim dodatkiem był „Tygodnik Diecezjalny”. Był on przeznaczony do publikowania treści społecznych i wiadomości z życia diecezji kieleckiej. Pierwszy numer został wydany na dzień 1 lipca 1906 roku i był dodatkiem do 26 numeru „Jutrzenki”. Na dzień 23 grudnia 1906 roku wydany został ostatni numer „Tygodnika Diecezjalnego”. Stanowił dodatek do 52 numeru „Jutrzenki”. Należy przyjmować, że dodatek ten zakończył się wraz z rokiem 1906. Wydawana w 1907 roku „Jutrzenka” nie posiadała już tego dodatku. Zachowana w Kielcach kolekcja numerów „Tygodnika Diecezjalnego” wydaje się być niemal kompletna, brakuje

⁷ *Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu*, red. B. Lesisz, Cz. Drapińska, D. Olszewski, K. Marciniak, Warszawa-Lublin 1988, s. 356-357, 725.

⁸ W czasie kwerendy do niniejszego artykułu wykonałem pracę rozcinania kart unikatowego egzemplarza „Czytelni Niedzielną”. Egzemplarz ten nigdy nie był czytany przez badaczy. Konsekwencją było pominięcie go w badaniach wykonywanych w czasie sporządzania bibliografii podmiotowych księży.

jedynie numerów 15 i 23. Katalog czasopism wykazuje obecność egzemplarzy dodatku „Tygodnik Diecezjalny” jedynie w Kielcach. Zapewne kielecka kolekcja tego dodatku jest unikatowa.

Kwestie organizacyjne i formalne

Wydawcą i redaktorem czasopisma był ks. Wincenty Bogacki, wykładowca seminaryjny i urzędnik konsystorski w Kielcach. Redakcja czasopisma mieściła się pierwotnie w seminarium kieleckim. Od numeru 4 (01.02.1904 r.) redakcja została przeniesiona do domu W. Krzanowskiej mieszczącego się przy ulicy Kapitulnej. Od numeru 16 (19.07.1904 r.) jej dom podawany był jako mieszczący się pod adresem: ul. Konstantego (znajdował się faktycznie pomiędzy dwoma ulicami). Zgodnie z przekazem ks. Jacka Pyci pod tym adresem mieściła się redakcja, drukarnia i księgarnia „Maryawity”⁹. Z literatury przedmiotu wiadomo o Drukarni Maryawity, że powstała poprzez założenie spółki pomiędzy ks. W. Bogackim i Wandą Jarzyńską¹⁰. W 1905 r. zaczęto drukować informację o adresie składu – Warszawa, ul. Ordynacka nr 9, m. 8, u W. Drewniaka. Ponadto podawano adres „Drukarni Maryawity” – Kielce, ul. Konstantego. Skład pozostał w Warszawie, jednak przenoszono go w ciągu 1906 r. trzykrotnie: Księgarnia S. Sadowskiego, ul. Marszałkowska nr 115; Władysław Dąbrowski, ul. Kapucyńska nr 5, m. 32; Księgarnia W. Szczepkowskiego, ul. Nowogrodzka nr 23. Pod koniec 1906 r. przeniesiono Drukarnię Jutrzenki w Kielcach na ul. Małą do domu W. Haslingera – działała tam drukarnia W. Kleszczyńskiego. Zmiana nastąpiła również w 1907 r. W numerze 7 podano: „administracja gazety z dniem 8 lutego przeniesiona została na ulicę Dużą do domu W. Krzyżkiewicza”. Dom Krzyżkiewiczów to obecnie zachowana kamienica nr 5¹¹. Księgarnia „Maryawity” w początkach 1904 r. mieściła się już na ulicy Małej w Kielcach¹². Księgarnia ta po krótkim czasie zmieniła nazwę na Księgarnia „Prześwit”¹³.

W pierwszym roku na stronie tytułowej czasopisma zamieszczano cennik i księgarnie, w których można było zaprenumerować czasopismo: Kielce (zapewne redakcja i księgarnia pod jednym adresem), Warszawa, ul. Nowogrodzka nr 23 – Księgarnia M. Szczepkowskiego; Łódź, Plac Kościelny nr 3 u I. Rudnickiego; Częstochowa, Aleja nr 2 – Księgarnia Lipskiej; Sosnowiec – Księgarnia W. Korczaka (dawniej Jarmułowicza); Lublin – Księgarnia Kisewerta; Wilno Księgarnia Zawadzkiego; Kraków Księgarnia St. Krzyżanowskiego. W roku 1905 nie podawano informacji szczegółowych o księgarniach, ograniczając się jedynie do cen

⁹ J. Pycia, *Nad Silnicą*, Kielce 1938, s. 272.

¹⁰ M. Lech, *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim 1869-1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Warszawa 1879, s. 28. Z. Nosal, *Zarys historii drukarni na kielecczyźnie*, w: *Almanach drukarstwa kielecczyzny*, red. J. Butwiłło, Z. Nosal, Kielce 1969, s. 11-12.

¹¹ E. Gorzkowski, R. Wrońska-Gorzkowska, *Album kielecki. Starówka. Przewodnik*, cz. 1, Kielce 1994, s. 178-179. Bernard Krzyżkiewicz był kolegą gimnazjalnym pisarza Stefana Żeromskiego. O spotkaniach w tym domu koła demokratów, w tym S. Żeromskiego, świadczy współcześnie pamiątkowa tablica.

¹² *Odpowiedzi redakcji*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 4, s. 160.

¹³ *[Informacja]*, „Maryawita”, 2 (1905) nr 19, dolna okładzina verso.

prenumeraty w poszczególnych krajach: Królestwo Polskie wraz z Rosją, Austria, Prusy i Stany Zjednoczone. Podstawowym jednak terenem kolportowania czasopisma była diecezja kielecka. W dotarciu do odbiorcy służyła sieć parafialna.

W końcowej części czasopisma zamieszczano dwa działy „odpowiedzi redakcji” i „odpowiedzi administracji”. Jest to bogaty materiał na temat prenumeratorów. Stanowi źródło do określenia zakresu zainteresowań i płaszczyzny współpracy pomiędzy podmiotem tworzącym czasopismo, a podmiotami będącymi odbiorcami treści. Często granice przesuwaly się i prenumeratorzy stawali się jednocześnie autorami tekstów oraz nadsyłającymi uwagi wykorzystywane przez redakcję do kształtowania czasopisma. Prenumeratory pochodzili z terenu Królestwa Polskiego oraz Rosji (łącznie z częścią azjatycką); większe miasta to: Warszawa, Łódź, Sosnowiec, Częstochowa, Wilno, Kowno, Pińsk, Mińsk, Mohylew, Petersburg, Moskwa, Kijów, Odessa, Saratów, Samarkanda. Ponadto z Galicji m.in. Przemyśla, Lwowa, Tarnowa i Krakowa. Słabo reprezentowany był zabór pruski (zapewne z powodu dobrego rozwoju prasy na tym terenie). Mapa prenumeratorów wyznacza zasięg kultury i języka polskiego. W krajach polonijnych większą liczbę prenumeratorów czasopismo posiadało w Stanach Zjednoczonych. Odbiorcą czasopisma byli duchowni, ziemianie, mieszczenie, inteligencja oraz w końcowej fazie także odbiorcy ludowi. Początkowo na terenach wiejskich czasopismo czytali zwykle ksiądz i ziemianin. Przykładem była parafia Gnojno, gdzie miejscowy proboszcz ks. Wincenty Zdybiowski i ziemianin Gabriel Łuniewski korespondowali z redakcją¹⁴. W końcowej fazie istnienia czasopisma zmieniło tematykę z teologicznej na społeczną, narodową i polityczną, wprowadzając do tytułu frazę „dla ludu polskiego”. Stąd wśród czytelników coraz częściej pojawiali się chłopci i robotnicy.

Nazwa czasopisma i jego kształt dynamicznie rozwijały się na przestrzeni pięciu lat istnienia. Pierwszy numer wydany został w dniu 8 grudnia 1903 r. pod pierwotnym tytułem – „Maryawita. Dwutygodnik dogmatyczno-ascetyczny, ilustrowany”. Od numeru 3 rozszerzono nazwę czasopisma – „Maryawita. Dwutygodnik dogmatyczno-ascetyczny, ilustrowany. Poświęcony czci Najświętszego Sakramentu i Niepokalanie Poczętej Dziewicy”. Pod tym tytułem czasopismo wychodziło do dnia 8 grudnia 1905 roku. W nowym roku 1906 pierwszy zeszyt wydany na dzień 1 stycznia. Był to numer 2 i 3 roku 3 (1906) miał zmieniony tytuł: „Maryawita. Tygodnik popularny, religijno-społeczny, ilustrowany. Poświęcony czci Najświętszego Sakramentu i Niepokalanie Poczętej Dziewicy”. Zmiana nazwy w tym wypadku oznaczała jednocześnie wydawanie czasopisma jako tygodnika. W roku 3 (1906) wydawano 10 numerów pod zmienionym tytułem. Ostatni numer 10 wydany został w dniu 1 marca 1906 r. W dniu 8 marca wydano następny numer pod zmienionym po raz kolejny tytułem – „Jutrzenka. Tygodnik popularny, religijno-społeczny, ilustrowany. Poświęcony czci Najświętszego Sakramentu i Niepokalanie Poczętej Dziewicy”. Był to faktycznie 11 numer wydawnictwa traktowanego jako ciągłe. Zeszyt z 8 marca wydrukowano jednak pod błędnym numerem 2. Kolejne numery tego wydawnictwa przywróciły błędnie zachwianą

¹⁴ *Odpowiedzi redakcji*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 5, s. 192; nr 13, s. 448.

ciągłość. Ks. W. Bogacki w numerze z 8 marca przedstawił przyczynę zmiany tytułu. Z powodu pojawienia się mariawityzmu w polskim katolicyzmie nazwa czasopisma mogła poprzez zbieżność kojarzyć się ze schizmatyckim odłamek. Aby uniknąć tych skojarzeń, redaktor zdecydował o nazwie czasopisma, które „odtąd zamiast Maryawitą nazywać będziemy Jutrzenką”¹⁵.

Rok 1906 przyniósł kolejną zmianę, tym razem koncepcyjną. Nazwa „Jutrzenka. Tygodnik popularny, religijno-społeczny, ilustrowany. Poświęcony czci Najświętszego Sakramentu i Niepokalanie Poczętej Dziewicy” po raz ostatni została użyta w numerze 26-27 (1 lipca 1906 r.). Numer 27 (5 lipca 1906 r.) posiadał już zmienioną nazwę „Jutrzenka. Tygodnik religijno-społeczny, ilustrowany dla ludu polskiego”. Ta nazwa utrzymała się do 1907 r. – do końca istnienia czasopisma. W ciągu pięciu lat istnienia czasopismo posiadało sześć nazw, czyli było pięć zmian pierwotnego tytułu, które w większości niewiele wносиły do koncepcji czasopisma. Ze względu praktycznego porządku bibliograficznego najłatwiej podzielić czasopismo na okres, gdy nazywało się „Maryawita” (1903-1906) i „Jutrzenka” (1906-1907). W celu uniknięcia mrowiska dystynkcji w skrótach przypisów będzie stosowane jedynie to rozróżnienie.

Ostatnia nazwa czasopisma – „Jutrzenka. Tygodnik religijno-społeczny, ilustrowany dla ludu polskiego” – przyniosła zmianę koncepcji. Dotychczasowe treści dewocyjne redakcja wydzieliła w odrębne wydawnictwo o nazwie „Czytelnia Niedzielnia”. Każdy numer tego wydawnictwa był „dodatkiem ascetycznym” do odpowiedniego numeru „Jutrzenki”. Treści modlitewne związane były z czytelnikami, których redakcja określiła jako czcicieli Najświętszego Sakramentu i Niepokalanie Poczętej Dziewicy. Ponadto wyodrębniono drugi dodatek „Tygodnik Diecezjalny”, który był zaadresowany do duchowieństwa i miał służyć krzewieniu pracy społecznej. Po wydzieleniu treści na potrzeby wyspecjalizowanych dodatków, pozostały treści ogólne, niewydzielone, te były – zdaniem redakcji „Jutrzenki” – skierowane „do ludu”. W związku z dokonanymi zmianami redakcja zadeklarowała uproszczenie języka oraz obniżenie ceny czasopisma. Przekształcenia określono technicznym wyrażeniem „zmiana kierunku wydawnictwa”¹⁶.

Zawartość treściowa

Zgodnie z założeniami programowymi dominującą treścią czasopisma stały się publikacje o treściach maryjnych oraz w mniejszym stopniu eucharystycznych. Opublikowany został list papieża Piusa IX formujący naukę o dogmacie Niepokalanego Poczęcia NMP¹⁷, ponadto list arcybiskupa mohylewskiego Ignacego Hołowińskiego będący komentarzem towarzyszącym ogłoszeniu dogmatu¹⁸.

¹⁵ *Od redakcji*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 11 (błędnie 2), s. 1.

¹⁶ *Od redakcji*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 26, s. 444.

¹⁷ Pius IX, *List apostolski Piusa IX względem dogmatycznego zawyrokowania o Niepokalnym Poczęciu Bogarodzicy Maryi Panny*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 9, s. 313-315; nr 10, s. 346-347; nr 14, s. 455-458; nr 15, s. 486-489.

¹⁸ I. Hołowiński, *List pasterski ks. metropolity Ignacego Hołowińskiego z powodu ogłoszenia definicji dogmatycznej o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Panny Maryi Bogarodzicy*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 9, s. 315-317; nr 10, s. 347-348; nr 14, s. 474-478.

Szczególne miejsce zajmuje opis uroczystości obchodu ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP w Sandomierzu, dobrze przedstawiony dzięki zapobiegliwości miejscowej kapituły¹⁹. Publikowane były również kazania związane z obchodami jubileuszowymi²⁰. Wśród artykułów opublikowanych na łamach „Maryawity” występuje grupa rozpraw popularyzujących wiedzę mariologiczną. Prace te przypominają wykłady z teologii dogmatycznej²¹. Dużą grupę stanowią artykuły opisujące różne formy pobożności maryjnej w kulturze chrześcijańskiej. Są to publikacje wiążące dogmat z życiem chrześcijańskim²². Obok prac o znamionach wykładu teologicznego i katechetycznego występują teksty o charakterze medytacyjnym²³, ponadto teksty modlitw i pieśni²⁴.

Bogato reprezentowane były opisy pielgrzymek do sanktuariów maryjnych i dzieje poszczególnych sanktuariów maryjnych w Polsce i zagranicą²⁵. Szczególne znaczenie w kontekście jubileuszu miały sanktuaria diecezji kieleckiej. Ks.

¹⁹ A. Rewera, *Obchód uroczystości ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu*, „Maryawita”, 1 (1903/1904) nr 1, s. 33-34; nr 2, s. 63-65.

²⁰ K. Siedlecki, *Kazanie na uroczystość Niepokalanego Poczęcia przy rozpoczęciu obchodu jubileuszowego dnia 8 grudnia 1903 roku powiedziane w klasztorze jasnogórskim*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 12, s. 395-398; nr 20, s. 675-676. A. Szlagowski, *Kazanie na rozpoczęcie półwiekowego jubileuszu ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia N. M. P. powiedziane 8 grudnia 1903 w katedrze metropolitalnej w Warszawie*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 10, s. 341-346.

²¹ J. Matulewicz, *O dogmacie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Maryi*, „Maryawita”, 1 (1903/1904) nr 1, s. 7-9; nr 2, s. 56-58; nr 5, 168-169; nr 7, s. 248-249; nr 24, s. 782-783. W. Niemierowski, *O czci Najświętszej Maryi Panny. Praca dogmatyczna*, „Maryawita”, 1 (1903/4) nr 1, s. 9-12; nr 3, s. 104-106; nr 4, s. 135-136; nr 6, s. 200-201; nr 7, s. 233-235; nr 8, s. 263-268; nr 9, s. 294-296; nr 10, s. 328-330; nr 14, s. 461-463; nr 16, s. 525-526; nr 18, s. 585-586.

²² M. Bartynowski, *Leon XIII. papież czciciel Maryi*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 20, s. 656-658; nr 22, s. 718-721. L. Gawroński, *Krótką wiadomość o marianach i mariawitkach*, „Maryawita”, 1 (1903) nr 1, s. 28-30. P. Smolikowski, *Początek żywego różańca*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 18, s. 624-625; nr 21, s. 698-700. J. Młynarczyk, *Maryja niepokalanie poczęta i jej stosunek do uczącej się młodzieży*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 8, s. 273-275; nr 9, s. 311-312; nr 11, s. 364-365.

²³ J. Domaszewicz, *U stóp Matki Bolesnej*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 5, s. 176-177; nr 6, s. 203-204; nr 9, s. 297-299; nr 13, s. 441-442. F. Szamota, *Maryja i ziemia*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 17, s. 555-557.

²⁴ A. Pleszczyński, *Dwie starożytne pieśni*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 9, s. 307-309. B. Sperski, *Pieśń do Matki Boskiej Ostrobramskiej*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 1, s. 31-32. F. Żakowski, *[Tłumaczenie św. Anzelma z Canterbury:] Modlitwa do Najświętszej Maryi Panny*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 16, s. 513-514.

²⁵ I. Charszewski, *Matka Boska Żuromińska*, „Maryawita”, 1 (1903/1904) nr 1, s. 38-39; nr 4, s. 155-157; nr 5, s. 185-186; nr 7, s. 251-252. A. Błachut, *Procesje teoforyczne w Lurd*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 16, s. 518-522; nr 17, s. 553-555. A. Brykczyński, *Wycieczka do Lurd*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 1, s. 20-22; nr 2, s. 70-71; nr 3, s. 110-111. A. Ćwikliński, *Koronacja obrazu Najświętszej Maryi Panny w Podkamieniu*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 18, s. 588-590; nr 20, s. 671-672. A. Syski, *Cudowny obraz Matki Boskiej Smardzewskiej*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 12, s. 407-408; nr 18, s. 601-603; nr 20, s. 670-671; nr 21, s. 703-705. E. Wojciechowski, *Najświętsza Maria Panna cudami wstawiona w Rakowie*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 5, s. 187. W. Załuski, *Historia cudownego obrazu Matki Boskiej Dobrej Rady*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 1, s. 39-40; nr 3, s. 111-113; nr 4, s. 152-155; nr 8, s. 284-285; nr 10, s. 348-349; nr 14, s. 471-473; nr 16, s. 537-538; nr 17, s. 568-570.

Grzegorz Augustynik opublikował tekst o dziejach sanktuarium w Zielenicach²⁶. Opracowanie to wyszło dodatkowo jako samoistny druk i było pamiątką jubileuszu obchodzonego 1904 r. w Zielenicach (obchody zapewne w dniu 8 maja). Uroczystościom tym przewodniczył ks. G. Augustynik. Były one zorganizowane jako diecezjalne dla rejonu miechowskiego²⁷. Ks. G. Augustynik obok broszury o Zielenicach wydał również drugą jubileuszową publikację związaną tematycznie z nabożeństwem majowym²⁸. Podobne obchody diecezjalne były zorganizowane dla dekanatu jędrzejowskiego w dniu 8 maja 1904 r. W tym wypadku wyznaczone zostały dwa kościoły z czczonymi obrazami Matki Boskiej: Wrocieryż i Mníchów. Obchody we Wrocieryżu opisał miejscowy proboszcz ks. Stefan Stuczeń²⁹. Obchodom wrocieryskim również towarzyszyła publikacja o miejscowym sanktuarium³⁰. We wstępie do książki ks. S. Stuczeń podał informacje, że pierwotnie planował opublikować swoje opracowanie na łamach „Maryawity”. Jednak w związku z jubileuszem zmienił plan i wydał swoją pracę w postaci książkowej. Dwa opracowania ks. G. Augustynika oraz książka ks. S. Stuczniaka jako publikacje jubileuszowe były wydane w Drukarni Maryawity i stanowią przedłużenie misji wydawnictwa, drukarni i redakcji „Maryawity”.

Treści popularyzowane na łamach badanego czasopisma skupione były na tematyce maryjnej. Pomimo odpowiednio sformułowanego tytułu czasopisma, z którego wynikał program o treściach dotyczących Najświętszego Sakramentu i jednocześnie kultu maryjnego, w praktyce dominowała tematyka maryjna. Pełne rozpoznanie treści maryjnych wymaga odrębnych badań nad piśmiennictwem księży – autorów artykułów. Treści związane z sakramentem ołtarza są o wiele skromniejsze³¹. Obok dwóch grup treści maryjnych i o sakramencie Eucharystii na łamach czasopisma pojawiały się artykuły związane z innymi tematami religijnymi³².

²⁶ G. Augustynik, *Historia o cudownym obrazie Matki Boskiej w Zielenicach*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 11, s. 376-379.

²⁷ G. Augustynik, *Historia o cudownym obrazie Matki Boskiej w Zielenicach oraz modlitwy i pieśni o Niepokalanem Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, Kielce 1904. *Zielenice – kościół, ołtarz i cudowny obraz w Zielenicach*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 11, s. 383.

²⁸ G. Augustynik, *Pielgrzymka jubileuszowa do miejsc wsławionych cudami Najświętszej Maryi Panny, czyli nabożeństwo majowe na uczczenie 50-letniego jubileuszu dogmatu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny oraz krótkie nabożeństwo do Najświętszego Serca Jezusowego*, Kielce 1904.

²⁹ S. Stuczeń, [Obchód uroczystości jubileuszowej w dniu 8 maja 1904 roku we Wrocieryżu. Pięćdziesięciolecie ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP], „Maryawita”, 1 (1904) nr 20, s. 662-663; nr 21, s. 693-694; nr 23, s. 754-755.

³⁰ S. Stuczeń, *Krótką historią obrazu Matki Boskiej łaskawie słynącej we Wrocieryżu*, Kielce 1904.

³¹ W. Fudalewski, *Msza św.*, „Maryawita”, 1 (1904) nr 21, s. 687-689. A. Kopyciński, *Obietnica ustanowienia Najświętszego Sakramentu Ołtarza*, „Maryawita”, 2 (1904) nr 9, s. 273-274; nr 10, s. 305-306. B. Obuchowicz, *O nawiedzeniu Najświętszego Sakramentu*, „Maryawita”, 1 (1903/1904) nr 1, s. 32-33; nr 2, s. 78-79; nr 13, s. 437-438; nr 17, s. 567-568.

³² Tytułem egzemplifikacji: A. Maciejowski, *Źródło żywota. Konferencja poetycka na rekolekcjach w seminarium plockiem wygłoszona dnia 12. lipca 1904 roku*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 19, s. 332-333; nr 21, s. 689-691; nr 23, s. 752-753.

Obok autorskich tekstów, tworzących profil teologiczny i ascetyczny czasopisma, wytworzone zostały działy informacyjne. Podstawowym, ogólnym działem informacyjnym były rubryki: „Ze świata i z kraju” oraz „Cześć Zbawicielowi przez Maryję. Z chwili.” Oba działy zawierały aktualne informacje dotyczące spraw kościelnych na ziemiach historycznej Polski poszerzonej o części Rosji, w których żyli katolicy; ponadto o „świat” zawężony w praktyce optyki katolickiej do Włoch, Francji, Austrii i Niemiec. Szczególne miejsce w informacjach krajowych zajmowały regionalia związane z diecezją kielecką. Trudno wskazać zasadę, według której rozdzielano treści pomiędzy te formalnie dwa różne działy. Specyficznym wytworem czasopisma był dział wiadomości „Echa Maryańskie”. Prezentowane były tam informacje z kraju i ze świata związane z jubileuszem 50-lecia ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP. Dział ten zakończył się po pierwszym kwartale 1905 r. „Okruchy” to dział zawierający zwykle garść krótkich opowiadań przypominających przykłady do kazań. Opowiadania te były czerpane z historii i współczesności. Zwykle miały wydźwięk mądrościowy, połączony z eksponowaniem przeżyć religijnych. Był to odpowiednio opracowany materiał, budzący zainteresowanie zarówno osób wykształconych, jak i przede wszystkim dostępny dla ludu. „Z polskiej chaty” to dział późno wytworzony. Składał się zwykle z czterech części: „z nauki”, „rady dla gospodarzy”, „z przemysłu” i „żarty”. Pierwszy punkt działu zawierał informacje edukacyjne o treściach historycznych i patriotycznych. Stanowiło to uzupełnienie treści nieobecnych w zrusyfikowanej szkole. Rady dla gospodarzy były formą upowszechniania wiedzy na temat rolnictwa. Podawano również informacje wyjaśniające funkcjonowanie współczesnego przemysłu. Dział ten był napisany językiem bardzo prostym, narracja posiadała cechy pogawędki i bez wątpienia była skierowana do najprostszych odbiorców. Rozwój tego działu korespondował z określeniem wprowadzonym do tytułu czasopisma „Jutrzenka” – „dla ludu polskiego”. Obok tych bardziej rozbudowanych działów występowały mniejsze, czasem zredukowane do form miniaturowych: „nasze ryciny”, „nowe książki”, „odpowiedzi redakcji”, „odpowiedzi administracji”, „ogłoszenia” (w tym reklamy czasopism, zakładów produkujących i handlujących przedmiotami związanymi z kultem religijnym).

Tematyka czasopisma po przemianach politycznych 1905 r. zmieniła się z teologicznej na społeczną, narodową i polityczną. W dniu 8 grudnia 1905 r. opublikowany został list biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego na temat strajków i zamieszek związanych z rewolucją 1905 r. Część zajęć miała miejsce na terenie diecezji kieleckiej w Zagłębiu Dąbrowskim. Biskup T. Kuliński opowiadał się za prawami robotników i jednocześnie potępił środki rewolucyjne, którymi usiłowano osiągnąć słuszne cele. Negatywnie odniósł się do wniosków ideologicznych, których źródłem był socjalizm³³. List bpa T. Kulińskiego był jednym z trzech listów społecznych tego hierarchy napisanych w 1905 r.³⁴ Rodzi się pytanie, dlaczego nie opublikowano na łamach czasopisma dwóch wcześniejszych? Zapew-

³³ T. Kuliński, *List pasterski jego ekscelencji księdza biskupa diecezji kieleckiej do duchowieństwa i wiernych tejże diecezji*, „Maryawita”, 3 (1905) nr 11, s. 7-10.

³⁴ Por. R. Dzwonkowski, *Listy społeczne biskupów polskich 1891-1918*, Paris 1974, s. 146-147, 187.

ne były to względy kościelne, związane z rosyjską cenzurą. W wielu drobnych notach powtarzano, w kolejnych numerach czasopisma, informacje akceptujące nauczanie biskupa.

W związku z wydarzeniami 1905 r. pozostają publikacje arystokraty Jana Popiela z Wójczy (syn Pawła Popiela założyciela krakowskiego „Czasu” i bratanek abp Wincentego Popiela). Wiosną 1906 r. na łamach „Jutrzenki” zamieszczono list J. Popiela. Autor wypowiedział się krytycznie o zajęciach rewolucyjnych 1905 r.³⁵ J. Popiel opublikował również drugi tekst związany z najbliższą mu kwestią – agrarną. Analizując sytuację chłopów po 43 latach od uwłaszczenia, wskazywał na lepsze położenie tej grupy społecznej w Królestwie Polskim niż w Rosji. Opo- wiadał się za dalszym przekazywaniem chłopom ziemi folwarcznej za odszkodowaniem³⁶.

Obok tematyki socjalizmu występował temat wyborów do dумы rosyjskiej. W kolejnych numerach wydawanych na przestrzeni roku 1906 publikowano niemal co tydzień tekst edukujący na temat nowości, jaką w państwie carów były wybory. Działania te polegały na upowszechnianiu wiedzy i wskazywaniu, jakie kryteria oceny należy przyjąć przy podejmowaniu decyzji odnośnie do udzielania poparcia odpowiednim kandydatom. Wskazywany typ kandydata to Polak-katolik. Wśród edukacyjnych tekstów przedwyborczych zamieszczono list Henryka Sienkiewicza skierowany do chłopów z parafii Kazimierza Mała. Był on odpowiedzią na apel ludności Kazimierzy Wielkiej wzywający H. Sienkiewicza, aby kandydował do dумы. Pisarz odpowiedział, że chce się poświęcić organizowaniu oświaty i dlatego musi pozostać w kraju. Zaznaczył jednak, że gdy będzie możliwość zorganizowania sejmu polskiego w Warszawie, to chętnie będzie kandydował³⁷. Po wyborach relacjonowana była praca polskich posłów w dumie aż do jej rozwiązania. Redakcja wskazywała na współpracę polskich posłów z Królestwa i z ziem zabranych, podkreślano postulaty narodowe stawiane przez Polaków oraz oczekiwania społeczne chłopów m.in. z gminy Sułoszowa, którzy drogą listowną zwracali się do posła Mateusza Manterysa (pochodził z Pojałowic, parafia Nasiechowice)³⁸.

Trzecim nurtem treści nie-teologicznych były wydarzenia upamiętniające bohaterów narodowych. Na łamach czasopisma popularyzowano wiedzę o historii

³⁵ J. Popiel, *O socjalizmie i socjalistach*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 17, s. 297-298; nr 21, s. 362-364.

³⁶ J. Popiel, *O sprawie agrarnej i wywłaszczeniu*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 38, s. 569-570.

³⁷ *Kogo wybierać?*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 5, s. 96-98. *Modlitwa na czas wyborów*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 6, s. 106. *Jak się odbędą wybory?*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 7, s. 129-130. *Pamiętajmy o wyborach*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 8, s. 143-144. *O wyborach robotników*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 9, s. 180-182. *O wyborach*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 11, s. 196-197; nr 14, s. 243-245; nr 17, s. 290-292 (list H. Sienkiewicza).

³⁸ *Wykaz posłów dумы wybranych z Królestwa Polskiego i ziem zabranych*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 21, 859-860. *[Relacja o postulatach polskich posłów odnośnie do praw politycznych Królestwa Polskiego]*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 22, s. 375-376. *Z naszej polityki*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 26-27, s. 440-441. *Rozwiązanie dумы*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 31, s. 487.

Polski. Były to swoiste lekcje historii³⁹. Wobec nikłych możliwości popularyzowania wiedzy o polskości publikacje te nabierały większego znaczenia. Szczególną okazją do poruszania historii Polski były daty związane z obchodami ku czci zasłużonych Polaków związanych z terenem diecezji. W dniu 2 września 1906 r. odbyło się odsłonięcie w Kielcach pomnika Stanisława Staszica. Uroczystość rozpoczęto mszą św. odprawioną w katedrze przez ks. Franciszka Brudzyńskiego, z kazaniem ks. Ludwika Gawrońskiego. Następnie zebrani asystowali przy odsłonięciu pomnika⁴⁰. Dnia 20 września 1906 r. w Czarnicy odbyło się nabożeństwo za duszę Stefana Czarnieckiego połączone z pogrzebem jego szczątków. Ks. Paweł Frelek nadesłał list, w którym powołując się na przekazy ustne i opracowanie Karola Szajnoch, podniósł kwestię autentyczności szczątków S. Czarnieckiego. Relacjonowano również prace komitetu działającego w kierunku wzniesienia pomnika S. Czarnieckiego⁴¹. Bardzo nikłe są ślady tematyki związanej z sytuacją Polaków pod zaborem pruskim i austriackim. Jako przykład podjęcia tej tematyki można wskazać obszerniejszy artykuł na temat stosunków polsko-ukraińskich w Galicji⁴². W formie krótkich sprawozdań prezentowane były informacje na temat strajku szkolnego i zwalczania przez władze pruskie języka polskiego w zaborze pruskim i na Śląsku.

„Czytelnia Niedzielną” jako dodatek ascetyczny do „Jutrzenki” została oparta na przedruku Ewangelii niedzielnej, która była opatrywana komentarzem nazywanym „wykładem”. Komentarz był wyjaśnieniem ewangelii – interpretacją o znamionach klasycznej medytacji. Ta podstawowa część pisma kończyła się tekstem modlitwy. Od numeru 10 dawane były „ćwiczenia duchowne” i nota zawierająca informacje o aktualnych wspomnieniach świętych. Tak ukształtowana całość schematu pisma bazowała na mszale i brewiarzu. Drugą część treści „Czytelnia Niedzielnej” stanowiły zróżnicowane teksty będące twórczością poszczególnych autorów. Większość z nich dotyczyła osoby Matki Bożej. Dwa teksty są rozważaniami o życiu Maryi⁴³. Jedno opowiadanie łączy rozważanie o owocowaniu i żniwach z życiem Maryi i Eucharystią. Drugi tekst zbudowany został poprzez symboliczne interpretowanie kwiatu fiołka z odniesieniem do cnót Maryi. Odmienny charakter ma artykuł ks. Władysława Fudalewskiego tematycznie

³⁹ [Wybrane artykuły:] *Królowa Korony Polskiej, czyli śluby Jana Kazimierza u stóp Matki Boskiej Łaskawej w Katedrze Lwowskiej*, „Maryawita”, 3 (1906) nr 1, s. 18-20; nr 2-3, s. 45-46; nr 4, s. 75-78. *Życiorys świętobliwego Mieczysława I księcia polskiego (†992)*, „Maryawita”, 3 (1906) nr 2, s. 56-59. *Bitwa pod Grunwaldem 1410*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 47, s. 676-678.

⁴⁰ *Odsłonięcie pomnika Staszica*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 12, s. 94-95. *Przemówienie przy odsłonięciu pomnika St. Staszica w Kielcach dnia 2 września b. r. wygłoszone przez ks. W. Bogackiego*, „Jutrzenka”, 3 (1906) nr 38, s. 565-567.

⁴¹ *Nabożeństwo za duszę ś. P. Stefana Czarnieckiego*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 12, s. 95. P. Frelek, [List w sprawie pogrzebu St. Czarnieckiego i autentyczności jego szczątków], „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 22, s. 176. *Pomnik Czarnieckiego*, „Jutrzenka” 3 (1906), nr 51, s. 728-729.

⁴² *Sprawa z Rusinami*, „Jutrzenka”, 4 (1907) nr 9, s. 118-120.

⁴³ F. S[zamota], *Maria i fiołek*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 2, s. 22-27. F. S[zamota], *Maria i pole pszenne i winnica*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 6, s. 67-72.

skupiony na tytule Maryi jako stolicy mądrości⁴⁴. Dwa teksty dotyczą sanktuariów maryjnych we Wrocierzu i w Krakowie⁴⁵. Najobszerniejszy jest dramat oparty na apokryficznej literaturze starochrześcijańskiej o służbie młodej Matki Bożej w świątyni jerozolimskiej⁴⁶. Zawarte w pierwszej części treści liturgiczne poprzez dodawane teksty maryjne nadawały pismu profil mariologiczny. Poprzez to same treści liturgiczne były niejako podawane do percepcji w połączeniu z maryjnymi. Obok tego podstawowego budulca dodawano treści eucharystyczne oraz artykuły o żywotach świętych⁴⁷.

Drugi dodatek do „Jutrzenki” – „Tygodnik Diecezjalny” – był pismem o tematyce społecznej. Redakcja w pierwszym numerze sformułowała program dodatku pomyślanego na przyszłość jako oddzielne czasopismo. Miało być ono organem pobudzającym pracę społeczną kapłanów diecezji kieleckiej. Dla kapłanów diecezji sandomierskiej przewidywano w przyszłości odrębne i proporcjonalne do potrzeb miejsce. Treścią pisma miały być trzy nurty: sprawy społeczne, wiadomości diecezjalne oraz prezentacja broszur i książek służących tworzeniu księgozbiorów bibliotek ludowych. Darowizny na potrzeby utrzymania organu mieli przyjmować: bp Tomasz Kuliński, ks. Franciszek Brudzyński (jako prezes Naczelnego Komitetu Diecezjalnego do Spraw Społecznych), ponadto redaktor ks. Wincenty Bogacki – jednocześnie prezes do spraw prasy (z ramienia komitetu diecezjalnego). Zorganizowany komitet powierzył sprawy społeczne wytypowanym księżom: budowa domu dla księży emerytów – ks. Wincenty Zamojski, organizowanie bibliotek ludowych ks. Lucjan Maciejski, ożywienie bractw kościelnych – ks. Wacław Niemierowski, organizowanie stowarzyszeń robotników i stowarzyszeń fabrykantów – ks. Władysław Gacek⁴⁸. Program był powtarzany i rozwijany w sposób teoretyczny w kolejnych tekstach redakcji tworzących swą doktrynę pracy społecznej księży. Działalność komitetu w Kielcach należała do rozpoznanych w literaturze przedmiotu. Wskazuje się, że komitet kielecki był w chronologii Królestwa Polskiego drugim po warszawskim⁴⁹.

⁴⁴ W. Fudalewski, *Najświętsza Maryja Panna Stolica Mądrości*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 21, s. 252-256; nr 22, s. 260-266; nr 23, s. 276-280.

⁴⁵ H. Chr., *Historia obrazu Matki Boskiej Różańcowej w kościele dominikanów w Krakowie*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 22, s. 266-272. S. Stuczeń, *Kazanie ku czci Niepokalanej Dziewicy wobec cudownego obrazu Matki Bożej ogłoszone we Wrocierzu*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 23, s. 285-292.

⁴⁶ H. Chr., *Maryja wśród dziewic w przybytku. Dramacik biblijny*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 22, s. 28-31; nr 3, s. 38-40; nr 4, s. 50-55; nr 5, s. 60-64; nr 7, s. 83-88; nr 9, s. 109-112; nr 10, s. 119-127; nr 12, s. 147-151; nr 14, s. 171-176; nr 16, s. 195-199.

⁴⁷ S. Autoui, *Dlaczego tyle próżnych obaw oddala nas od częstej, lub codziennej Komunii Świętej*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 11, s. 135-136; nr 13, s. 156-160; nr 15, s. 179-184; nr 16, s. 193-195; nr 20, s. 240-248. A. Kopyciński, *Maria Magdalena*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906) nr 1, s. 9-10.

⁴⁸ *Od redakcji*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 1, s. 1-2. W. Bogacki, *Z ruchu społecznego w diecezji kieleckiej*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 1, s. 2-4.

⁴⁹ Firlej, *Piśmiennictwo księży*, s. 204-206. T. Domański, *Postawy społeczno-polityczne duchowieństwa diecezji kieleckiej w latach 1864-1914*, Kielce 2008, s. 86-87.

Praktycznym sposobem realizacji trzech celów na łamach czasopisma były teksty autorów i informacje prezentowane przez redakcję w odpowiednich działach. Ks. Kazimierz Bochnia opublikował artykuł, który był podstawą przemówienia wygłoszonego na kongregacji dekanalnej dekanatu pińczowskiego. Przedstawił tam postulat pracy społecznej kapłanów, przytaczając nauczanie papieża Leona XIII, który wezwał duchownych do „wyjścia z zakrystii”. Praca społeczna miała być odpowiedzią na agitację socjalistyczną i problem polskiego katolicyzmu, jakim był mariawityzm. Ks. K. Bochnia postulował podnoszenie wykształcenia duchownych, zakładanie szkół dla ludu i tworzenie „akcji katolicko-społecznej”. Obok uzupełniania wykształcenia duchownych środkiem do osiągnięcia celu, jakim był rozwój pracy społecznej, była reforma podziału środków finansowych pomiędzy proboszczami a wikariuszami oraz podniesienie karności duchowieństwa i wzmocnienie posłuszeństwa. Najwięcej miejsca poświęcił jednak cnocie miłości chrześcijańskiej wśród kapłanów, zwracając uwagę na obecność w szeregach kapłańskich osób ubranych w sutannę, ale nieszczerze realizujących misję Kościoła⁵⁰. Tematykę uregulowania kwestii finansowych podjął również ks. Stefan Stuczeń. Jego tekst był również prezentowany na kongregacji dekanalnej (zapewne dekanatu pińczowskiego)⁵¹.

Ks. Franciszek Staszkiwicz opublikował artykuł, którego przedmiotem było podniesienie poziomu umysłowego kapłanów poprzez pogłębianie wiedzy wyniesionej z seminarium duchownego. Celowi temu miał służyć powołany do tego związek – stowarzyszenie samokształceniowe kapłanów. Do artykułu dołączył roboczy statut przewidywanego stowarzyszenia⁵². Ks. Wincenty Zamojski zaangażował się w tworzenie stowarzyszenia księży, którego celem była troska o duchownych w podeszłym wieku. W swoim artykule programowym wskazał na niemożność działania przed 1905 r. i świeże możliwości polityczne zaistniałe w Królestwie Polskim pozwalające na utworzenie wyczekiwanego stowarzyszenia⁵³. Zapewne opublikowany na łamach „Tygodnika Diecezjalnego” statut był w znacznym stopniu dziełem ks. W. Zamojskiego⁵⁴. Duchowny ten prowadził również polemikę służącą zmianie mentalności duchowieństwa mającego zastrzeżenia co do idei domu emerytów dla księży⁵⁵.

⁵⁰ K. Bochnia, *O działalności kościelnej poza kościołem*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 16, s. 125-127; nr 17, s. 129-131.

⁵¹ S. Stuczeń, *W jaki sposób unormować należy jura stolae i takse stypendialną*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 21, s. 161-163.

⁵² F. Staszkiwicz, *Jakich należy użyć środków, aby podnieść poziom umysłowy kapłanów? Czy potrzebna jest kasa pomocy dla kapłanów i jakiego typu?*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 17, s. 131-135; nr 18, s. 137-140.

⁵³ W. Zamojski, *Stowarzyszenie Księży w Diecezji Kieleckiej*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 1, s. 4-5.

⁵⁴ *Ustawa Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Kieleckiej w Kielcach*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 4, s. 27-29; nr 5, s. 33-35.

⁵⁵ W. Zamojski, *Odpowiedź na artykuł „Schronisko czy emerytura”*, (*Wiadomości Pasterskie nr 6, r.b.*), „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 7, s. 52-54.

Postulowane przez ks. K. Bochnię „wyjście duchownych z zakrystii” miało na celu rozszerzenie działań kapłańskich o pracę społeczną. Podobny cel miał artykuł ks. Wacława Niemierowskiego na temat bractw kościelnych. W odniesieniu do konfraterni pojawił się postulat rozszerzenia działań, tak aby nie ograniczały się one tylko do praktyk religijnych, ale zmierzały do działań społecznych. Takie przekształcenie w teorii ks. K. Bochni należy oceniać jako tworzące faktyczne pierwociny Akcji Katolickiej. Postawiony został również postulat pracy społecznej księży, która miała być odpowiedzią na działalność socjalistów. Zdaniem ks. W. Niemierowskiego pleban nie powinien ograniczać działalności do zakrystii i kościoła. W artykule przywołane zostały postulaty prof. J. Brzezińskiego sformułowane na łamach „Przeglądu Powszechnego”, aby na wzór włoski tworzyć związki w każdej parafii i aby było to przeciwdziałaniem w stosunku do agitacji socjalistycznej. Ks. W. Niemierowski postulował przekształcenie bractw z form dewocyjnych na działające społecznie stowarzyszenia o znamionach organizacji politycznych. Powołał się na artykuł z „Przeglądu Powszechnego” prof. A. Kaliny o dewocyjnym charakterze polskiej religijności. Ponadto przywołał nauczanie abpa Józefa Bilczewskiego o potrzebie katechizacji powszechnej społeczeństwa, którą powinni podjąć również świeccy⁵⁶. Ks. Lucjan Maciejski zgodnie z zadaniem przyjętym w Komitecie diecezjalnym opublikował artykuł uzasadniający tworzenie bibliotek dla ludu, które miały być narzędziem w rękach kapłanów. Tak pomyślane księżnice miały służyć do edukowania ludu i minimalizowania wpływu wywrotowych ideologii zwalczających Kościół i ład społeczny. Do artykułu dołączył projekt statutu biblioteki parafialnej⁵⁷.

Skala realizacji postulatów pracy społecznej wymaga odrębnych badań. Najbardziej konkretnym owocem było zbudowanie domu księży emerytów przy zaangażowaniu ks. W. Zamojskiego. Kapłan ten zaangażował się w tworzenie Stowarzyszenia Demokracji Chrześcijańskiej. Istniejące wcześniej Stowarzyszenie Przemysłowców i Rzemieślników Kieleckich pozostawało pod opieką duchową ks. Władysława Gacka, który wchodził do władz stowarzyszenia. Jednak zdaniem ks. W. Zamojskiego stowarzyszenie już istniejące realizowało jedynie cele narodowe bez wyraźnego odwołania się do katolicyzmu, stąd podjął się on stworzenia organizacji chrześcijańskiej⁵⁸. Obok inicjatyw związanych z księżmi związanymi z Kielcami działali również inni kapłani na terenie diecezji. Na przykład w Sielcu powstało Koło Robotników Chrześcijańskich i wybrało ks. Antoniego Bożka na „patrona”⁵⁹.

Związany z redakcją „Jutrzenki” ks. Grzegorz Augustynik należał do wybitnych kapłanów działających społecznie. Jednak jego współpraca z „Jutrzenką” ograniczyła się jedynie do tematyki historyczno-teologicznej. Osiągnięcia spo-

⁵⁶ W. Niemierowski, *O ożywieniu naszych bractw kościelnych*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 1, s. 5-6; nr 2, s. 12-13; nr 3, s. 22-23; nr 4, s. 29-30; nr 5, s. 36-37; nr 6, s. 44-45.

⁵⁷ L. Maciejski, *Potrzeba bibliotek ludowych*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 2, s. 10-12.

⁵⁸ W. Zamojski, [Odpowiedź ks. W. Zamojskiego na art. „Dlaczego” zamieszczony w „Gazecie Kieleckiej”], „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906) nr 24, s. 190.

⁵⁹ [Informacja], „Tygodnik Diecezjalny”, 3 (1906) nr 21, s. 175.

łeczne ks. G. Augustynika nie znalazły miejsca na łamach czasopisma. Zapewne było to spowodowane negatywnym stosunkiem władz carskich do tego kapłana, który w czasie działania czasopisma został usunięty pod naciskiem władz z Zagłębia Dąbrowskiego. Również działania społeczne innych księży diecezji kieleckiej z terenu Zagłębia, np. ks. Franciszka Zientary, nie były sygnalizowane na łamach „Jutrzenki”⁶⁰. Ks. Jerzy Matulewicz, aktywny autor w początkach istnienia „Maryawity”, pozostał podobnie jak ks. G. Augustynik jedynie na płaszczyźnie tekstów religijnych, choć wiadomo, że większe sukcesy odnosił w działalności społecznej. Jednak nie znalazło to miejsca na łamach dodatku do „Jutrzenki”⁶¹. Ks. Franciszek Brudzyński, jako prezes Naczelnego Komitetu Diecezjalnego do Spraw Społecznych działającego na terenie diecezji kieleckiej, odznaczył się swoim nauczaniem społecznym w skali ogólnopolskiej. Po utworzeniu Związku Katolickiego w Królestwie Polskim jako administrator diecezji kieleckiej wsparł apel związku odnośnie do kwestii zakładania związków parafialnych. Był to pierwszy rządcą diecezji na terenie królestwa, który wystąpił z takim poleceniem do proboszczów⁶². Obok działań władz rosyjskich jako przyczynę braku informacji o pracy społecznej utalentowanych księży należy również wskazać efemeryczność „Tygodnika Diecezjalnego”, który istniał niecały rok.

Obok artykułów autorskich, będących najbardziej dojrzałymi aktami działań społecznych, na łamach „Tygodnika Diecezjalnego” zgodnie z zapowiedziami programowymi podawano informacje o książkach polecanych do bibliotek ludowych. Prezentacja była realizowana poprzez druk katalogów, w tym katalogu wydawnictw ks. W. Bogackiego. Niektóre tytuły zaopatrywano w krótkie omówienia. Trzecią grupą publikowanych informacji były wiadomości kościelne, w większości z diecezji kieleckiej, ponadto wybrane z terenu Polski i z zagranicy. Wiadomości diecezjalne dotyczyły duchowieństwa i instytucji kościelnych. Podawano informacje o awansach, jubileuszach księży z uwzględnieniem jubileuszu biskupa, jego wyjazdów na kuracje. Większe teksty poświęcono święceniom alumnów i konsekracji kaplicy w szpitalu św. Aleksandra w Kielcach. Odnośnie do parafii publikowano informacje o zmianach granic, tworzeniu wikariatów filialnych i nowych parafii. Specjalną uwagę poświęcano seminarium, budowie kościoła Św. Krzyża w Kielcach, Towarzystwu Dobroczynności św. Tomasza w Kielcach. Z wydarzeń religijnych opisywano kongregacje dekanalne, doroczną dyskusję z teologii moralnej nazywaną *casus conscientiae*. Szczegółowo opisane zostały rekolekcje o. Bernarda Łubieńskiego redemptorysty, przeprowadzone w seminarium. Dużo miejsca poświęcono publikacji statutu synodu przemyskiego z 1903 r. Statuty przemyskie, wobec niemożności przeprowadzenia synodu pod zaborem rosyjskim, były inspiracją dla duchowieństwa do dyskusji o uregulowaniach prawnych wymagających uwspółcześnienia w diecezji kieleckiej.

⁶⁰ Por. R. Bender, *Społeczne inicjatywy chrześcijańskie w Królestwie Polskim (1905-1918)*, Lublin 1978, s. 60, 77.

⁶¹ S. Gajewski, *Matulewicz Jerzy Bolesław*, w: *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, t. 2 (K-P), Lublin 1994, s. 124-125.

⁶² Bender, *Społeczne inicjatywy*, s. 99-100.

Wnioski

Działania ks. W. Bogackiego doprowadziły do wytworzenia wokół czasopisma środowiska autorów. Z diecezji kieleckiej byli to: ks. Wacław Niemierowski, ks. Jerzy Matulewicz (od 1918 r. biskup), ks. Ludwik Gawroński, ks. Bolesław Obuchowicz, ks. Stefan Stuczeń, ks. Paweł Frelek, ks. Kazimierz Bochnia, ks. Wincenty Zamojski, ks. Franciszek Staszekiewicz, ks. Lucjan Maciejowski, ks. Grzegorz Augustynik, ks. Franciszek Żakowski; z diecezji płockiej: ks. Antoni Brykczyński, ks. Aleksander Syski, ks. Ignacy Charszewski, ks. Adam Maciejowski; ks. Walenty Załuski; z archidiecezji warszawskiej: ks. Antoni Szlagowski (od 1928 r. biskup), ks. Franciszek Szamota; z diecezji sandomierskiej: ks. Antoni Rewera, ks. Władysław Fudalewski, ks. Eugeniusz Wojciechowski, ks. Adam Ćwikliński, ks. Julian Młynarczyk (alumn seminarium); z diecezji wileńskiej: ks. Jan Domaszewicz, ks. Bolesław Sperski; z diecezji podlaskiej: ks. Adolf Pleszczyński; z diecezji tarnowskiej: ks. Adam Kopyciński. Ponadto wśród autorów występował o. Kazimierz Siedlecki – paulin z Jasnej Góry, ks. Augustyn Błachut kanonik regularny z Krakowa i ks. Paweł Smolikowski – generał zmartwychwstańców. W grupie identyfikowanych autorów było grono poetów, wśród których znajdowały się również kobiety. Z ważniejszych współpracowników świeckich na szczególniejszą uwagę zasługuje Marian Bartynowski, redaktor krakowskiego czasopisma „Sodalis Marianus”. Z terenu diecezji współpracował z czasopismem ziemianin Jan Popiel.

Umiejętność budowania środowiska autorów wokół czasopisma wskazują na zdolności organizacyjne ks. W. Bogackiego. Najważniejszą grupę stanowili księża diecezji kieleckiej. Na drugim miejscu należy wspomnieć o wkładzie pracy księży płockich, którzy byli w ogólności, jak również pod względem wkładu pracy w czasopismo kieleckie znaczniejszymi autorami. Relacja z podróży do Rzymu opublikowana przez ks. W. Bogackiego stanowi źródło do poznania jego zabiegów o otrzymanie błogosławieństwa papieża Piusa X. Po jego uzyskaniu redaktor postarał się o błogosławieństwa od biskupów: abpa Wincentego Popiela, bpa Franciszka Jaczewskiego i bpa Mieczysława Pallulona. W Rzymie ks. W. Bogacki nawiązał współpracę z ks. Pawłem Smolikowskim. W drodze powrotnej z Rzymu, w Krakowie pozyskał do współpracy ks. Augustyna Błachutę i Mariana Bartynowskiego⁶³. Jeśli dodamy biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego i oficjała kieleckiego ks. Franciszka Brudzyńskiego, to mamy pełniejszy obraz budowania środowiska autorów i swego rodzaju patronów kościelnych czasopisma

Wśród zidentyfikowanych autorów występuje duże zróżnicowanie. W większości byli to teologowie posiadający znaczny dorobek piśmienniczy. Znalazło to wyraz w umieszczeniu ich biogramów w Słowniku Polskich Teologów Katolickich. Należy jednak zwrócić uwagę, że mała znajomość czasopisma „Maryawita” w nauce polskiej wpłynęła na pominięcie w bibliografiach podmiotowych wielu publikacji występujących na łamach tego czasopisma. Wielkość dorobku autorów „Maryawity” uzależniona była od wykształcenia i rodzaju posługi pełnionej przez

⁶³ W. Bogacki, *U stóp ojca świętego*, „Mariawita”, 1 (1904) nr 19, s. 614-615; nr 20, s. 648-650; nr 21, s. 686-687; nr 24, s. 787-788.

duchownych. Księża, którzy byli wykładowcami seminaryjnymi, zwykle mieli większy dorobek.

Wydawanie czasopisma spowodowało znaczny ruch wydawniczy w Kielcach. Obszerne artykuły drukowane na łamach czasopisma były scalane i wydawane jako druki samoistne w postaci broszur i książek⁶⁴. Druk tych prac był związany z działającą Drukarnią Maryawity, jak również z samym czasopiśmieniem, do którego dodawano kolejne składki drukowanej książki produkowanej w drukarni własnej lub obcej⁶⁵. Oddziaływanie wyprodukowanych książek być może było porównywalne z działaniami samego czasopisma. Pełne udokumentowanie ruchu wydawniczego wymaga przeprowadzenia odrębnych badań polegających na odnalezieniu wydanych druków. Biblioteka seminaryjna w Kielcach posiada w swoich zbiorach tylko nieliczne druki wyprodukowane przez Drukarnię Maryawity. Zapewne większość znajduje się poza Kielcami w ośrodkach kościelnych, do których docierało czasopismo poprzez ukształtowaną sieć prenumeratorów.

Przeprowadzone badania umożliwiają odpowiedź na pytania podyktowane przez zastosowaną metodę. Jako podmiot tworzący czasopismo należy wskazać osobę ks. Wincentego Bogackiego oraz ogólnopolski zespół autorów, głównie duchownych. Funkcjonowanie czasopisma i zespołu było związane z przychylnością biskupa kieleckiego Tomasza Kulińskiego oraz oficjała kieleckiego ks. Franciszka Brudzyńskiego. Ks. W. Bogacki uzyskał religijne błogosławieństwo od papieża Piusa X i trzech wybranych biskupów polskich. Na łamach czasopisma upowszechniano przez rok 1905 treści teologiczne związane w praktyce z kultem maryjnym. Po przemianach roku 1905 do treści teologicznych dołączono tematykę społeczną, polityczną i narodową. Pierwotnie adresatami czasopisma byli duchowni, ziemianie, inteligencja i światlejsi mieszkańcy. Zmiana tematyki pozwoliła na pozyskanie niższych warstw społecznych – chłopów i robotników, których edukowano politycznie, oraz zajęcie się problemem socjalizmu i kwestii agrarnej. Jako pierwsze czasopismo diecezji kieleckiej kolportowane m.in. poprzez sieć parafialną „Maryawita” stał się szkołą społecznej działalności dla duchowieństwa i przyczyną rozwoju piśmiennictwa. Treści mariologiczne, jako czysto religijne, był faktycznie możliwe do publikowania w czasach rosyjskiej cenzury. Doświadczenia popularyzacji teologii zdobyte przed 1905 r. pozwoliły następnie na dotarcie z treściami społecznymi, narodowymi i politycznymi.

⁶⁴ Tytułem egzemplifikacji: Augustynik, *Historia o cudownym obrazie Matki Boskiej w Zielonikach*.

⁶⁵ Tytułem egzemplifikacji: A. Majewski, *Maryjo niepokalanie poczęta módl się za nami*, Kielce w Drukarni Maryawity 1904. *Szczęście duszy u stołu świętego, czyli zjednoczenie wiernej duszy z Bogiem przekład z francuskiego*, Kielce w Drukarni Trylewskiego 1906 (Dodatek do nr. 8 „Maryawity”).

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Augustynik G., *Historia o cudownym obrazie Matki Boskiej w Zielenicach*, „Maryawita” 1 (1904), nr 11, s. 376-379.
- Augustynik G., *Historia o cudownym obrazie Matki Boskiej w Zielenicach oraz modlitwy i pieśni o Niepokalanem Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, Kielce 1904.
- Augustynik G., *Pielgrzymka jubileuszowa do miejsc wstawionych cudami Najświętszej Maryi Panny, czyli nabożeństwo majowe na uczczenie 50-letniego jubileuszu dogmatu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny oraz krótkie nabożeństwo do Najświętszego Serca Jezusowego*, Kielce 1904.
- Autoui S., *Dlaczego tyle próżnych obaw oddala nas od częstej, lub codziennej Komunii Świętej*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906), nr 11, s. 135-136; nr 13, s. 156-160; nr 15, s. 179-184; nr 16, s. 193-195; nr 20, s. 240-248.
- Bartynowski M., *Leon XIII. papież czciciel Maryi*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 20, s. 656-658; nr 22, s. 718-721.
- Bitwa pod Grunwaldem 1410*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 47, s. 676-678.
- Błachut A., *Procesje teoforyczne w Lurd*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 16, s. 518-522; nr 17, s. 553-555.
- Bochnia K., *O działalności kościelnej poza kościołem*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 16, s. 125-127; nr 17, s. 129-131.
- Bogacki W., *U stóp ojca świętego*, „Mariawita”, 1 (1904), nr 19, s. 614-615; nr 20, s. 648-650; nr 21, s. 686-687; nr 24, s. 787-788.
- Bogacki W., *Z ruchu społecznego w diecezji kieleckiej*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 1, s. 2-4.
- Bryczyński A., *Wycieczka do Lurd*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 1, s. 20-22; nr 2, s. 70-71; nr 3, s. 110-111.
- Charszewski I., *Matka Boska Żuromińska*, „Maryawita”, 1 (1903/1904), nr 1, s. 38-39; nr 4, s. 155-157; nr 5, s. 185-186; nr 7, s. 251-252.
- Chr. H., *Historia obrazu Matki Boskiej Różańcowej w kościele dominikanów w Krakowie*, „Czytelnia Niedzielną” 1 (1906), nr 22, s. 266-272.
- Chr. H., *Maryja wśród dziewic w przybytku. Dramacik biblijny*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906), nr 22, s. 28-31; nr 3, s. 38-40; nr 4, s. 50-55; nr 5, s. 60-64; nr 7, s. 83-88; nr 9, s. 109-112; nr 10, s. 119-127; nr 12, s. 147-151; nr 14, s. 171-176; nr 16, s. 195-199.
- Ćwikliński A., *Koronacja obrazu Najświętszej Maryi Panny w Podkamieniu*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 18, s. 588-590; nr 20, s. 671-672.
- Domaszewicz J., *U stóp Matki Bolesnej*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 5, s. 176-177; nr 6, s. 203-204; nr 9, s. 297-299; nr 13, s. 441-442.
- Frelek P., *[List w sprawie pogrzebu St. Czarnieckiego i autentyczności jego szczątków]*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 22, s. 176.
- Fudalewski W., *Msza św.*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 21, s. 687-689.
- Fudalewski W., *Najświętsza Marya Panna Stolica Mądrości*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906), nr 21, s. 252-256; nr 22, s. 260-266; nr 23, s. 276-280.
- Gawroński L., *Krótką wiadomość o marianach i mariawitkach*, „Maryawita”, 1 (1903), nr 1, s. 28-30.
- Hołowiński I., *List pasterski ks. metropolity Ignacego Hołowińskiego z powodu ogłoszenia definicji dogmatycznej o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Panny Maryi Bogarodzicy*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 9, s. 315-317; nr 10, s. 347-348; nr 14, s. 474-478.
- [Informacja], „Maryawita”, 2 (1905), nr 19, dolna okładzina verso.

- [Informacja], „Tygodnik Diecezjalny”, 3 (1906), nr 21, s. 175.
- Jak się odbędą wybory?*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 7, s. 129-130.
- Kogo wybierać?*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 5, s. 96-98.
- Kopyciński A., *Maria Magdalena*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906), nr 1, s. 9-10.
- Kopyciński A., *Obietnica ustanowienia Najświętszego Sakramentu Ołtarza*, „Maryawita” 2 (1904), nr 9, s. 273-274; nr 10, s. 305-306.
- Królowa Korony Polskiej, czyli śluby Jana Kazimierza u stóp Matki Boskiej Łaskawej w Katedrze Lwowskiej*, „Maryawita”, 3 (1906), nr 1, s. 18-20; nr 2-3, s. 45-46; nr 4, s. 75-78.
- Kuliński T., *List pasterski jego ekscelencji księdza biskupa diecezji kieleckiej do duchowieństwa i wiernych tejże diecezji*, „Maryawita”, 3 (1905), nr 11, s. 7-10.
- Maciejowski A., *Źródło żywota. Konferencja poetycka na rekolekcjach w seminarium plockiem wygłoszona dnia 12. lipca 1904 roku*, „Maryawita” 1 (1904), nr 19, s. 332-333; nr 21, s. 689-691; nr 23, s. 752-753.
- Maciejowski L., *Potrzeba bibliotek ludowych*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 2, s. 10-12.
- Majewski A., *Maryjo niepokalanie poczęta módl się za nami*, Kielce w Drukarni Maryawity 1904.
- Matulewicz J., *O dogmacie Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Maryi*, „Maryawita”, 1 (1903/1904), nr 1, s. 7-9; nr 2, s. 56-58; nr 5, 168-169; nr 7, s. 248-249; nr 24, s. 782-783.
- Młynarczyk J., *Maryja niepokalanie poczęta i jej stosunek do uczącej się młodzieży*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 8, s. 273-275; nr 9, s. 311-312; nr 11, s. 364-365.
- Modlitwa na czas wyborów*, „Jutrzenka” 3 (1906), nr 6, s. 106.
- Nabożeństwo za duszę ś. P. Stefana Czarnieckiego*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 12, s. 95.
- Niemierowski W., *O czci Najświętszej Maryi Panny. Praca dogmatyczna*, „Maryawita”, 1 (1903/4), nr 1, s. 9-12; nr 3, s. 104-106; nr 4, s. 135-136; nr 6, s. 200-201; nr 7, s. 233-235; nr 8, s. 263-268; nr 9, s. 294-296; nr 10, s. 328-330; nr 14, s. 461-463; nr 16, s. 525-526; nr 18, s. 585-586.
- Niemierowski W., *O ożywieniu naszych bractw kościelnych*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 1, s. 5-6; nr 2, s. 12-13; nr 3, s. 22-23; nr 4, s. 29-30; nr 5, s. 36-37; nr 6, s. 44-45.
- Obuchowicz B., *O nawiedzeniu Najświętszego Sakramentu*, „Maryawita”, 1 (1903/1904), nr 1, s. 32-33; nr 2, s. 78-79; nr 13, s. 437-438; nr 17, s. 567-568.
- Odpowiedzi redakcji*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 4, s. 160.
- Odpowiedzi redakcji*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 5, s. 192; nr 13, s. 448.
- Od redakcji*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 11 (błędnie 2), s. 1.
- Od redakcji*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 26, s. 444.
- Od redakcji*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 1, s. 1-2.
- Odsłonięcie pomnika Staszica*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 12, s. 94-95.
- O wyborach*, „Jutrzenka” 3 (1906), nr 11, s. 196-197; nr 14, s. 243-245; nr 17, s. 290-292.
- O wyborach robotników*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 9, s. 180-182.
- Pamiętajmy o wyborach*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 8, s. 143-144.
- Pius IX, *List apostołski Piusa IX względem dogmatycznego zawyrokovania o Niepokalnym Poczęciu Bogarodzicy Maryi Panny*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 9, s. 313-315; nr 10, s. 346-347; nr 14, s. 455-458; nr 15, s. 486-489.
- Pleszczyński A., *Dwie starożytnie pieśni*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 9, s. 307-309.
- Pomnik Czarnieckiego*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 51, s. 728-729.

- Popiel J., *O socjalizmie i socjalistach*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 17, s. 297-298; nr 21, s. 362-364.
- Popiel J., *O sprawie agrarnej i wywłaszczeniu*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 38, s. 569-570.
- Przemówienie przy odsłonięciu pomnika St. Staszica w Kielcach dnia 2 września b. r. wygłoszone przez ks. W. Bogackiego*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 38, s. 565-567.
- Pycia J., *Nad Silnicą*, Kielce 1938.
- [*Relacja o postulatach polskich posłów odnośnie do praw politycznych Królestwa Polskiego*], „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 22, s. 375-376.
- Rewera A., *Obchód uroczystości ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu*, „Maryawita”, 1 (1903/1904), nr 1, s. 33-34; nr 2, s. 63-65.
- Rozwiązanie dumy*, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 31, s. 487.
- Siedlecki K., *Kazanie na uroczystość Niepokalanego Poczęcia przy rozpoczęciu obchodu jubileuszowego dnia 8 grudnia 1903 roku powiedziane w klasztorze jasnogórskim*, „Maryawita” 1 (1904), nr 12, s. 395-398; nr 20, s. 675-676.
- Smolikowski P., *Początek żywego różańca*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 18, s. 624-625; nr 21, s. 698-700.
- Sperski B., *Pieśń do Matki Boskiej Ostrobramskiej*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 1, s. 31-32.
- Sprawa z Rusinami*, „Jutrzenka” 4 (1907), nr 9, s. 118-120.
- Staszkiewicz F., *Jakich należy użyć środków, aby podnieść poziom umysłowy kapłanów? Czy potrzebna jest kasa pomocy dla kapłanów i jakiego typu?*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 17, s. 131-135; nr 18, s. 137-140.
- Stuczeń S., *Kazanie ku czci Niepokalanej Dziewicy wobec cudownego obrazu Matki Bożej wygłoszone we Wrocieryżu*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906), nr 23, s. 285-292.
- Stuczeń S., *Krótką historia obrazu Matki Boskiej łaskawie słynącej we Wrocieryżu*, Kielce 1904.
- Stuczeń S., [*Obchód uroczystości jubileuszowej w dniu 8 maja 1904 roku we Wrocieryżu. Pięćdziesięciolecie ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia NMP*], „Maryawita”, 1 (1904), nr 20, s. 662-663; nr 21, s. 693-694; nr 23, s. 754-755.
- Stuczeń S., *W jaki sposób unormować należy jura stolae i takse stypendialną*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 21, s. 161-163.
- Syski A., *Cudowny obraz Matki Boskiej Smardzewskiej*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 12, s. 407-408; nr 18, s. 601-603; nr 20, s. 670-671; nr 21, s. 703-705.
- S[zamota] F., *Maria i fiolek*, „Czytelnia Niedzielną” 1 (1906), nr 2, s. 22-27.
- S[zamota] F., *Maria i pole pszenne i winnica*, „Czytelnia Niedzielną”, 1 (1906), nr 6, s. 67-72.
- Szamota F., *Maryja i ziemia*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 17, s. 555-557.
- Szczęście duszy u stołu świętego, czyli zjednoczenie wiernej duszy z Bogiem przekład z francuskiego*, Kielce w Drukarni Trylewskiego 1906.
- Szlagowski A., *Kazanie na rozpoczęcie półwiekowego jubileuszu ogłoszenia dogmatu Niepokalanego Poczęcia N. M. P. powiedziane 8 grudnia 1903 w katedrze metropolitalnej w Warszawie*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 10, s. 341-346.
- Ustawa Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Kieleckiej w Kielcach, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 4, s. 27-29; nr 5, s. 33-35.
- Wojciechowski E., *Najświętsza Maria Panna cudami wslawiona w Rakowie*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 5, s. 187.
- [*Wykaz posłów dumy wybranych z Królestwa Polskiego i ziem zabranych*], „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 21, 859-860.

- Żałuski W., *Historia cudownego obrazu Matki Boskiej Dobrej Rady*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 1, s. 39-40; nr 3, s. 111-113; nr 4, s. 152-155; nr 8, s. 284-285; nr 10, s. 348-349; nr 14, s. 471-473; nr 16, s. 537-538; nr 17, s. 568-570.
- Zamojski W., [Odpowiedź ks. W. Zamojskiego na art. „Dlaczego” zamieszczony w „Gazecie Kieleckiej”], „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 24, s. 190.
- Zamojski W., *Odpowiedź na artykuł „Schronisko czy emerytura”*, (*Wiadomości Pasterskie* nr 6, r.b.), „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 7, s. 52-54.
- Zamojski W., *Stowarzyszenie Księży w Diecezji Kieleckiej*, „Tygodnik Diecezjalny”, 1 (1906), nr 1, s. 4-5.
- Zielenice – kościół, ołtarz i cudowny obraz w Zielenicach, „Maryawita”, 1 (1904), nr 11, s. 383.
- Z naszej polityki, „Jutrzenka”, 3 (1906), nr 26-27, s. 440-441.
- Żakowski F., [Tłumaczenie św. Anzelm z Canterbury:] *Modlitwa do Najświętszej Maryi Panny*, „Maryawita”, 1 (1904), nr 16, s. 513-514.
- Życiorys świątobliwego Mieczysława I księcia polskiego (†992), „Maryawita”, 3 (1906), nr 2, s. 56-59.

Opracowania

- Adamczyk M., Dzieniakowska J., *Prasa Kielecczyny w latach 1811-1989. Bibliografia*, t. 1, 1811-1945, Kielce 1995.
- Adamczyk M., Dzieniakowska J., *Ludzie prasy Kielecczyny w XIX i XX wieku*. (Indeks biograficzny), Kielce 2000.
- Bender R., *Społeczne inicjatywy chrześcijańskie w Królestwie Polskim (1905-1918)*, Lublin 1978.
- Domański T., *Postawy społeczno-polityczne duchowieństwa diecezji kieleckiej w latach 1864-1914*, Kielce 2008.
- Dzwonkowski R., *Listy społeczne biskupów polskich 1891-1918*, Paris 1974.
- Firlej W., *Piśmiennictwo księży diecezji kieleckiej i sandomierskiej w XIX wieku*, Kielce 2011.
- Gajewski S., *Matulewicz Jerzy Bolesław*, w: *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, t. 2: K-P, Lublin 1994, s. 124-125.
- Gorzkowski E., Wrońska-Gorzkowska R., *Album kielecki. Starówka. Przewodnik*, cz. 1, Kielce 1994.
- Kaleta A., *Polskie czasopiśmiennictwo misyjne w II Rzeczypospolitej*, Kalisz 2001.
- Krześniak-Firlej D., *Bogacki Wincenty*, w: *Bibliografia piśmiennictwa profesorów Seminarium Kieleckiego 1727-2001. Księga jubileuszowa*, oprac. D. Krześniak-Firlej, W. Firlej, A. Kaleta, Kielce 2002, s. 23-27.
- Lech M., *Drukarze i drukarnie z Królestwie Polskim 1869-1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Warszawa 1879.
- Nosal Z., *Zarys historii drukarń na kielecczyźnie*, w: *Almanach drukarstwa kielecczyny*, red. J. Butwiłło, Z. Nosal, Kielce 1969, s. 5-22.
- Polskie czasopisma religijno- społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu*, red. B. Lesisz, Cz. Drapińska, D. Olszewski, K. Marciniak, Warszawa-Lublin 1988.
- Syski A., *O czasopiśmie „Maryawita” wychodzącem w Kielcach*, w: *Księga pamiątkowa Maryańska ku czci pięćdziesięciolecia ogłoszenia Dogmatu o Niepokalanem Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, t. 1, Lwów-Warszawa 1905, s. 282-285.
- Warمیński J., „Maryawita”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 11, red. S. Wilk i in., Lublin 2006, kol. 1487-1488.

THE FIRST PERIODICAL OF THE KIELCE DIOCESE
—
„MARYAWITA”, LATER RENAMED AS „JUTRZENKA”
(1903-1907)

Abstract

The periodical *Maryawita* was published in the years 1903-1907. The periodical changed its name to “*Jutrzenka*” in 1906. The change was prompted by the need to separate the periodical from “*Mariavites*” - a religious faction which was disapproved by Pope Pius X. The Reverend Father Wincenty Bogacki was the editor and publisher of the periodical. He built a nationwide team of authors. The 50th anniversary of the proclamation of the dogma of the immaculate conception of Blessed Virgin Mary was the ultimate reason for the publication of the periodical. In 1906 “*Jutrzenka*” was published with two supplements “*Czytelnia Niedzielną*” [Sunday Reading Room] and “*Tygodnik Diecezjalny*” [Diocesan Weekly]. In the early years the periodical took up the topics of the Marian cult and the worship of the Blessed Sacrament. After the transformation of the year 1905, the periodical modified its publication scope and added social, political and national issues to its content. Members of the clergy, gentry and intelligentsia were the original readers of the periodical's articles. After the addition of the subject of social issues the number of secular readers increased including peasants and laborers. The subscribers of the periodical were mainly concentrated in the Polish territories annexed by Russia, Austria and Prussia. However, some subscribers came from the European and Asian parts of Russia as well as from the United States. The periodical contributed to the development of clerical publications. It also enabled the clergy to effectively reach the public with theological, national, social and political issues.

Keywords: press studies; religious and social publications; the Kielce Diocese; Wincenty Bogacki; Marian cult; cult of the Blessed Sacrament; Pope Leo XIII; social work; asceticism; loss of independence; Russian censorship; socialism; land ownership

Translated by Marek Robak-Sobolewski